

Kazakistan'daki Ahıska Türkleri'nde Dil Edebiyat ve Toplumsal Yaşantılarına Etki Eden Şair ve Aydınlar

Durmuş KARCI

Bağımsız Araştırmacı, Nur-Sultan, Kazakistan

Özet: Ahıska bölgesi ve Kafkaslar Türk - İslam kültürünün yaşanması ve korunması adına önemli bir yer olarak anılmaktadır. Ahıska bölgesi, yetişen güzide şair ve aydınlar ile dikkatleri üzerine çekmiştir. Ahıskalı Türkler özellikle aşıklık geleneğini, Kazakistan'a taşıyarak milli yönden ayakta kalmayı başarmışlardır. Eskide halkın "Âşık", günümüzde "Şair" dediği, söz ustası edebiyatçılar söyledikleri veya yazdıkları şiirleriyle halkın milli ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Azınlık topluluklarda ana bir unsur etrafında kenetlenmek hayati bir konu olmaktadır. Bu unsurlar en başında dil, kültür gelmektedir. Bundan dolayı toplum içerisinde bu kaynaşmayı sağlayan ve geçmişten gelen birikimleri geleceğe aktaran Ahıskalı aydınlar ve şairler olmuştur. Bu şairlerin yazdıkları eserler ile, topluma yön veren aydınlar Kazakistan Ahıska Türklerinin vatan hasreti ve milli birliklikleri yönünden büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. Nitel araştırma kapsamında saha çalışması yapılarak veriler toplanmıştır. Sahada toplanan veriler fişlenerek içerik analiziyle yorumlanmıştır. Bulgulara göre Ahıskalı şair ve aydınların yazdıkları kitaplar, açtıkları dernekler ve yaptıkları sosyal faaliyetler toplumun geleceğe güvenle bakmasına yardımcı olmaktadır. Edebi ve kültürel kaynaklarla Ahıska Türklerinin bir amaç etrafında bir araya gelmeleri için büyük gayret sarf ettikleri anlaşılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Kazakistan, Ahıska, Ahıska Türkleri, Şairler, Aydınlar.

Poets and Intellectuals who Affected Language Literature and Social Lives of Ahıska Turks in Kazakhstan

Abstract: The Ahıska region and the Caucasus are known as an important place for the life and protection of the Turkish and Islamic culture. The Ahıska region has attracted attention with distinguished poets and intellectuals. Ahıska Turks have managed to survive nationally, especially by bringing the tradition of minstrelsy to Kazakhstan. The masters of speech, called "The Minstrel" in the past, and nowadays called "The Poets", played an important role to provide the national and spiritual needs of the people with their written or spoken poems. It is a vital issue in minority communities to unite around a core element. Language and culture come first among these elements. For this reason, the intellectuals and poets of Ahıska are important as they ensured this cohesion in the society and transferred the old accumulations to the next generation. Those poets and intellectuals with their writings have made great service in the society in terms of the homesickness and national unity of the Ahıska Turks of Kazakhstan. Within the scope of qualitative research, the data were collected by field study. The data collected in the field was interpreted with content analysis by filing. According to the findings, the books, the associations and the social activities by the poets and intellectuals of Ahıska did help the society to look to the future with confidence. It is understood that, with literary and cultural resources, Ahıska Turks made great efforts to unite around a common purpose.

Key words: Kazakhstan, Ahıska, Ahıska Turks, Poets, Intellectuals.

Giriş

Ahıska bölgesi, coğrafi konum olarak Türkiye'nin kuzey doğusunda, Erzurum, Ardahan, Kars ve Artvin şehirlerine komşu olan bölgenin genel adıdır. Ahıska Bölgesi; 6260 kilometre kare yüzölçümü ile Abastuban, Adigön, Aspınza, Ahılkelek, Azgur ve Hirtız gibi önemli yerleşim merkezlerini ve iki yüzden fazla köyü içermektedir. Ahıska Bölgesi Kars'a 150 km. ve Ardahan'a 60 km. mesafede bulunmaktadır ve bölgenin Türkiye'nin kuzeydoğu sınırlarına olan uzaklığı ise 12 km.'dir. Gürcistan'ın Acaristan Bölgesi ve Ermenistan arasında kalan geniş bir coğrafi alanı kapsayan Ahıska Bölgesinin, Ardahan haricinde Çıldır ve Posof ile de ortak bir sınıra sahip olduğu görülmektedir (Zeyrek, 2001).

Dolayısıyla bölge coğrafi konumundan dolayı birçok uygarlığa ve devlete evsahipliği yaptığı görülmüştür. Kafkasya bölgesinde ki Türk varlığı ise çok eski zamanlara dayanmaktadır. Kıpçak Türkleri, Batı Göktürklerle bağlı topluluklarından biri olarak kabul edilmektedir. 1068 yılında Rus hükümdarlarını destekleyen müttefik kuvvetleri yenerek Rusya'nın Güney Bölgesi'ne yerleşmişlerdir. Buna bağlı olarak Karadeniz'in kuzey bölgesini ele geçirmiş ve bu bölgeyi yurt edinmişlerdir. Bu nedenle de 1080 yılları itibariyle, Balkaş Gölü'nden Tuna Nehri'ne dek uzanan bölge "Kıpçak Eli" ya da "Komania" olarak anılmıştır (Zeyrek, 2001).

Kıpçak Atabekleri de zaman içerisinde güçlenmişler, 1267 yılında Gürcülere karşı bağımsızlık hareketini başlatmışlardır. Kıpçak Atabekleri'nin bağımsızlık mücadelesi, İlhanlı Hükümdarı Abaka Han tarafından da desteklenmiş ve bu destek doğrultusunda, bugün itibariyle Ardahan İl'ine bağlı Posof İlçesi'nde kalıntıları bulunan "Cak Kalesi" ya da "Caksu Kalesi" inşa edilmiştir (Zeyrek, 2002).

Ahıska Bölgesi, Osmanlı devletine, 1578 tarihinde yapılan Çıldır Meydan savaşının neticesinde katılmıştır. 5 Ağustos 1578 yılında Ardahan Kalesi'nin güneyinde bulunan ovada konaklayan Serdar Lala Mustafa Paşa, seferini devam ettireceği yol üzerinde bulunan beyliklere bir mektup göndermiş ve Osmanlı Ordusu'na bağlılıklarını bildirmelerini istemiştir (Kırzioğlu, 1998). Bölgede meydana gelen bu gelişmeler sonucunda, diğer Türk boylarında olduğu gibi bu bölgede yaşayan Kıpçak Türkleri de Osmanlı devletine katılmaları ile birlikte İslamiyet'i gönüllü tercih etmişlerdir.

Ruslar devlet politikası olarak, 15. yüzyıldan itibaren Karadeniz çevresi ile Kafkasya Bölgesi'ni almak ve sıcak denizlere inmek mücadelesine girişmişlerdir. Bu tarihi hedeflerini gerçekleştirmek için Karadeniz ve Kafkasya'nın kuzeyinde bulunan Osmanlı Devletinin topraklarında iç karışıklıklar çıkarmışlardır. Çıldır Eyaleti'ne başkentlik yapan Ahıska şehri, 1828 yılında Ruslar tarafından ele geçirilmiştir. Yaklaşık, 250 yıl boyunca bu eyalete; Ahıska, Ahılkelek, Cecerek Kobliyan, Acara, Hirtız, Bedre ve Azgur gibi sekiz sancak bağlı bulunmaktadır. Bu sekiz sancak 16 Mart 1921 Moskova Antlaşması ile Ruslara bırakılmıştır ve bugün söz konusu edilen sancaklara ilişkin topraklar Gürcistan sınırlarında yer almaktadır (Bekadze, 2013).

Rusya'nın devlet politikası gereği, 1944 yılın da Ahıska, Bogdanovka, Aspinza, Ahılkelek ve Adıgön Sancaklarında ikamet eden 220 köyde yaşayan, 120 bin Ahıska Türkünü, tren vagonlarına ve kamyonlara doldurularak yurtlarından sürülmüşlerdir. Kazakistan, Kırgızistan, Sibirya ve Özbekistan topraklarının muhtelif yerlerine gelişi güzel yerleştirilmişlerdir. Sürgün gerekçesi olarakta Ahıska Türklerine, Almanya'nın bölgeyi işgal edeceğini, onları korunmaları amacıyla geçici olarak göçe tabii tutuldukları ve kısa süre içerisinde yurtlarına geri dönecekleri söylenmiştir. Ahıska Türklerinin sürgün edilmeleri ile birlikte, yüzyıllar boyunca yaşadıkları köy ve kasabalara Gürcüler ve Ermeniler yerleşmişlerdir. Sürgün edilme sürecinde birçok Ahıska Türkü, sürgün yerlerine ulaşmadan yaşamlarını yitirmişler, sağ kalabilenler ise vatanlarından uzakta esaret altında yaşamaya mahkûm edilmişlerdir (Babatürk, 2008).

Orta Asya'a sürülen Ahıskalı Türklerinin büyük bir kısmı Kazakistan'ın çeşitli bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Kazakistan'da bugün itibariyle; Almatı'da yaklaşık 70 bin, Çimkent'te yaklaşık 70 bin, Cambul'da yaklaşık 30 bin ve geri kalanı da Kazakistan'ın diğer şehirlerinde olmak üzere toplam 250 bin Ahıska Türkü'nün yaşadığı görülmektedir (Aydın, 2014).

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Ahıska Türkleri içerisinde yetişmiş topluma verdikleri eserler ve yaptıkları hizmetler ile ön plana çıkmış olan şair ve aydınların hayatlarını araştırmak amacıyla, çalışmada saha araştırması uygulanarak nitel bir yöntem kullanılmıştır. Bu tür araştırmalarda istatistiksel verilere ulaşmak çok zordur. Bu çalışmanın yöntemi, birinci elden ve doğru bilgi gereksinimini en iyi karşılayan yöntem olan saha araştırmasıdır. Bu metotta, araştırma için büyük bir çoğunlukla sahaya inilir ve doğrudan doğruya konuyla ilgili kişilerden bilgi sağlanır (Akkoyun, 2009). Bu yöntemin kullanıldığı çalışmalar, olaylara bir çerçeve çizilerek sunum, analiz, birleştirme yapılmış çalışmalardır (Creswell, 2003).

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Kazakistan'da, resmi kaynaklara göre 250 bin Ahıskalı yaşamaktadır. Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin yetiştirdiği şairler ve aydınlar ile ilgili bilgiler literatüre ve resmi verilere dayalı olarak ortaya konulurken saha çalışmalarında sınırlı kalmıştır. Araştırmada Kazakistan'ın değişik şehirlerinde yaşayan Ahıska şairler ve aydınlar incelenmiş ve eserlerinden örnekler ele alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Kazakistan Ahıska şair ve aydınları ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiş, Ahıskalılar Dayanışma Derneği, Ahıska gazetesinin çalışmalarının toplumda meydana getirdiği etkiler incelenmiştir. Ahıska toplumunun sürgün ve sonrası süreçte yaşadıkları toplumsal kimlik bunalımının etkileri ele alınmış ve bu sürecin şair ve aydınlar üzerindeki etkilerine yönelik veriler toplanmıştır. Kazakistanlı Ahıskalı Türkleri 1944 sürgününden sonra yaşadıkları sıkıntılar sebebi ile hep korku ve tedirginlik içinde kalmışlardır. Bu nedenle, şairlerin ortaya koydukları eserlerde belli bir sınır ve konu dışına çıkamadıkları görülmüştür. Gerek azınlık psikolojisi gerekse kendilerine tanınan hakların ölçüsünden dolayı Ahıskalı aydınların etki alanı dar bir çevrede kalmıştır. Dolayısıyla araştırma ile ilgili kaynak ve sınırlılık dar bir alanda olmuştur.

Bulgular ve Yorumlar

Ahıska Türklerinde Toplumsal Kimliğin Korunması ve Ana Dilleri

Ahıskalı Türkleri arasında kapalı toplumsal ilişkilerin korunması yaşadıkları ülke ve bölgelerde grup halinde yaşamaları, birbirlerine sıkı bir şekilde bağlanmaları geleneksel kültürlerini sürdürmeleriyle mümkün olmuştur. Bunun doğal sonucu olarak ta topluluğun bir bütün olarak varlığını ve milli kimliğini koruyarak bu günlere taşınmalarına bir zemin oluşturmuştur. Sıkı bir otokontrol ile fertlerin geleneksel dokuyu bozmalarına müsaade

edilmeyerek ayakta kalabilmişlerdir. Dağınık bir coğrafyada yaşamalarının getirdiği ağır şartlar, her aileyi, her ferdi, sosyal çevrenin getirdiği algılamalara ve yorumlara karşı direnç göstermeye sevk etmiştir. Sürekli göçlerle karşı karşıya olmaları, gittikleri yeni yerleşim bölgeleri ve o coğrafya da yaşayan halkların psikolojik baskıları ister istemez Ahıskalıları ezik, mahcup ve tedirgin olmalarına sebep olmuştur. Türk Cumhuriyetlerinde dağınık bir şekilde ve farklı kimlikler ile yaşamlarını sürdürmektedirler. Türk Cumhuriyetlerinde yaşayan Ahıskalılar için dil, kültür, din ve gelenek konusunda karşılıklı saygı ve uyum olduğu gözlenmiştir.

Bugüne kadar Ahıskalıları ayakta tutan unsurlar;

- a) Yaşadıkları bölgelerde tarım ve hayvancılıkla uğraşan içe kapanık aile yapılarına sahip olmaları,
- b) Yaşadıkları ülke ve bölge halklarının dil-din-kültür özelliklerini bilmeleri,
- c) Vatandaşlık-yurttaşlık konusunda zengin siyasi, fikri, ideolojik bilince sahip olmaları,
- d) Buldukları ülke ve bölgelerin hem yerle dillerini, hem Rusçayı hem de Türkiye Türkçesini iyi konuşabilen, milli kültür, milli düşünce konusunda en yüksek seviyesi olan Türk Topuluğu olma özellikleri gelmektedir (Tarhan, 2007: 38-45).

Ahıskalı Türkler yaşadıkları bölgelerdeki halkların dillerini öğrenmişlerdir. Yaşlıların bazıları hariç hemen hemen hepsi Rusçayı ileri seviyede bilmektedirler. 1944 yılından sonra sürgünde doğanlar ise Rusçayı kendi ana dillerinden daha iyi konuşmaktadırlar. Çünkü okullarda ve devlet kurumlarında tamamen Rusça konuşulmaktadır. Onun dışında, gündelik hayatta ise o bölgenin yerel dili konuşulmaya çalışılmaktadır. Bir dili konuşan toplulukların seçtikleri dil, ödül sistemlerinin o dili kullanmayı gerektirmesi nedeniyle kullandığını kabul edecek olursak, Ahıskalı Türkler, toplumsal ödüller için Türkçeyi, maddi ödüller için ise Rusçayı kullanmaktadırlar (Balım, vd. İstanbul: 242). Sürgünden sonra doğan çocuklar devlet politikasından dolayı, mecburen Rusçayı öğrenmişlerdir. Ama bunu yaparken milli dillerini de hem öğrenmiş hem de kendi aralarında kullanmışlardır. Ahıskalı Türklerin, dillerinin korunabilmesini sağlayan sebepler arasında;

1. Çocuklarının Türkçeyi ilk ana dil olarak öğrenebildiği,
2. Her aile ferdinin büyüklerle Türkçe konuşması gerekliliğini önemsemesi ve konuşması,
3. Çoğunlukla kırsal bölgelerde tarıma dayalı yerleşik dayanışmacı kapalı topluluklar halinde yaşamaları,
4. Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde benzer Türk dillerinin konuşulduğu söylenebilir (Balım, İstanbul: 242).

Yaşanan bütün bu süreçler, Ahıskalı Türklerin Sovyetler Birliği coğrafyasında etnik ve dil kimliği; katı Rus politikalarının izin verdiği, belirlediği ölçüde diğer uluslar tarafında aynen benimsendiği siyasi ve etnik bakışlarının da o ölçüde olduğu belirlenmiştir. Bu tür tavizlere rağmen, Ahıskalıların akademik bilim çevrelerinde akademik kariyer yapma yolları engellenmiştir. Eğitim kurumlarında “Branş Öğretmeni” seviyesinden öteye geçememişlerdir. Açılan kontenjanlarda öncelik halkı Ulus kabul edilen kimliklere verilmiştir. Çünkü devletin önemli mevkileri Sovyet anayasasında Ulus kabul edilen kimliklere ait olmuştur. Bundan dolayı Ahıskalı Türklerin çoğunluğu devletin kamu hizmetlerine ait kurumlarında memurluk basamaklarında görev alabilmişlerdir (Cihan, 2008: 18-23).

Dolayısıyla, ulus ve etnik-kimlik kavramlarının dile göre şekillendiği Sovyetler Birliği gibi katı rejime sahip olan devletlerde, kendi kimliğinin, kendi dilinin azınlık topluluklar tarafından korunmasının son derece önemli bir unsur olduğu bir kez daha görülmüştür. Azınlık topluluklarda ana bir unsur etrafında kenetlenmek hayati bir konu olmaktadır. Bu unsurlar en başında dil, kültür gelmektedir. Bundan dolayı toplum içerisinde bu kaynaşmayı sağlayan ve geçmişten gelen birikimleri geleceğe aktaran Ahıskalı aydınlar ve şairler olmuştur. Meydana getirdikleri eserlerle ve teknolojiye kullanarak Ahıska Toplumunu ayakta tutmayı başarmışlardır.

Ahıska Türklerinin Dili ve Edebiyatı

Ahıska Türkleri, uzun yıllar Osmanlı hâkimiyeti altında kaldıklarından dolayı, kendilerine ait özel bağımsız bir yazı dili olmamıştır. Ancak Ahıska Türklerinin ağız pek çok konuda Kars-Ardahan Türkçesi ile ve özellikle Dede Korkut Kitabı'nın dili ile ortak özellikler göstermektedir. Kıpçak izlerinin biraz daha zayıf kaldığı, Kuzey Doğu Anadolu, Doğu Anadolu ile Azeri ağızlarının harmanlandığı Dede Korkut Hikâyelerinin dilini andıran bir görünüm arzeder (Eckmann, 1989: 35-41).

Ahıska Türkleri, Ahıska ağız ile konuşmaktadırlar. Bu ağız, Yukarı Kür ve Çoruh bölgesinin ortak dilidir; Posof başta olmak üzere Ardahan, Şavşat, Artvin, Ardanuç ve Oltu çevresinin ağızı, Ahıska ağzının ortak özelliklerini taşımaktadır. Ahıska ağızı, kendine has özellikleri olan bir alt ağızdır. Kars İli Ağızları kitabının yazarı olan Ahmet Bican Ercilasun, bu konuda: “Ardahan-Posof yerli ağızı, Artvin ve Ahıska ağızlarıyla ayrı bir grup teşkil eder.” demektedir (Kalaycı, 2009: 25-29). Yaşadıkları acıların Türk olmaları yüzünden başlarına geldiğini düşündüklerinden, sürgün edildikleri yerlerde asimile edilecekleri düşüncesiyle “Türk, Osmanlı Türkü” kimliklerine sıkı sıkıya sahip çıkmış, gelenek ve görenekleri, folklorik değerleri ile dillerini (ağız) ısrarla korumuşlardır. Ahıska Türkleri buldukları ülkelerde Rusça yanında buldukları ülkelerin dilini de öğrenmek zorunda kalmalarına rağmen mecbur kalmadıkça başka Türk lehçeleri veya yabancı bir dil ile konuşmaktan ısrarla kaçınmışlar ve buldukları ülkelerde okuyan çocuklarına da evde ve kendi aralarında “Ahıska ağızı” ile konuşmaları konusunda sürekli telkinlerde bulunmuşlardır (Balım ve Aydıngün, 2003: 236-243).

Ahıska Türkleri, anonim halk edebiyatı ürünleri olan bilmeceler, maniler, türküler, atasözleri, masallar ve halk hikâyeleri örnekleri, geleneksel müzikleri ve çalgıları ile de Anadolu Türklüğünün sınırlar dışında kalmış doğal bir uzantısı olduklarını açıkça gösterirler (Yılmaz, 2001: 125-131).

Kazakistan Ahıska Ağzında bunun bir devamı niteliğindedir. Aynı zamanda Türkiye Türkçesi ağızlarının bir devamı veya bir kolu hüviyetinde sayılabilir. Ahıska Türkçesi ağzında, Türkiye Türkçesinde kullanılan bütün sesler bulunmaktadır. Ahıska ağzında kendine has üç özel ses vardır. Bunlar; “kapalı e” sesi, “gırtlak h” sesi, “kalın ve gırtlak k” sesi başlı çalarıdır. Gırtlak h'si, yerine x, kalın ve gırtlak k'si yerine q, kapalı e yerine é harfleri kullanıyor. Türkiye Türkçesi yazı dilinde k->g- değişiminin gerçekleştiği gel-, git-, gez-, gör- gibi kelimeler Ahıska Türk ağzında da kelime başında /g/'lidir. Buna ilaveten yazı dilinde kelime başında /k/ sesinin korunduğu birkaç örnek de Ahıska Türk

ağzında /g/'lidir (Ersöz, 2013: 129). Bu ağız yapısı, Erzurum, Kars, Artvin ve Ardahan bölge halkının kullandığı ağız yapısıyla büyük bir benzerlik taşımaktadır.

Ahıska Türkleri, 1828 yılında Osmanlı Devletinden kopup, Rusya'ya bağlanmış böylece, her yönüyle Anadolu Türklüğünden koparılmıştır. 1944 yılında da Asya bozkırlarına sürülerek Anadolu'dan tamamen uzaklaştırılmıştır. Buna rağmen, günümüze gelene kadar dillerini muhafaza etmişlerdir. Kazakistan Ahıska Türklerin ağzında bulunan çok sayıda söz varlığı mevcuttur. Bunların büyük bir kısmı Türkiye Türkçesi ağızlarında bilhassa Ahıska Bölgesiyle sınır konumunda olan Kars, Ardahan, Erzurum ve Artvin ağızlarında ki söz varlığının bir devamı niteliğindedir. Bu bağlamda Ahıska Türklerinin dili kapsamında yer alan folklor örnekleri yazıya aktarılmış, koşuklar düzenlenmiş ve türküler okunmuştur. Bu nedenle de Ahıska Türklerinin kullandığı dil, zengin bir kültürel yapının derin izlerini taşımaktadır (Köksal, 2007). Abbasoğlu'na (1991) göre: Ahıska Türkleri'nin, yaşadıkları dolayısıyla acılarının ve kahramanlıklarının şiirler, hikâyeler, destanlar ve bayatlar yolu ile dile getirildiği görülmektedir. Bu durum da Ahıska Türkleri'nin; Kırım Türkleri, Karaçaylılar, Balkarlar ve Gökçeliler gibi sürgün edilen diğer soydaşları tarzında bir "sürgün folkloru" yaratmalarını beraberinde getirmiştir.

Ahıska Türklerinin sürgün folklorunun çıkış noktasını ise, bilhassa vatan sevgisi, sürgün hatıraları ve atayurt özlemi oluşturmaktadır. Bu nedenle de Ahıska Türklerinin manilerinde, efsanelerinde ve rivayetlerinde, vatan sevgisi ve anayurt özlemi ile birlikte tarihi şahsiyetlere, evliyalara, erenlere, şehitlere, tarihi abidelere, savaşlara ve sürgünde yaşanan acılara yer verilmesi söz konusudur (Hacılı ve Poladoğlu, 2001). Anadolu halk edebiyatı ve folklor ürünleri arasında yer alan neredeyse bütün eserlerin benzerleri, Ahıska halk edebiyatında da mevcuttur. Her millette olduğu gibi, Ahıska Türklerinin de zengin folkloru vardır. Ancak Ahıska Türklerinin folkloru başka milletlerin folklorundan farklıdır. Ona göre ki, bu millet bütün ömrü boyu hayatını sürgünlükte, gariplikte geçirmiştir. Uzun yıllar vatansız yaşayan Ahıska Türklerinin yazılı edebiyatı olmamıştır. Ancak onların halk yaratıcılığı çok zengindir. O zenginlik bu güne gibi Ahıska Türklerinin ağız edebiyatının korunmasını kendine borç biliyor (ATTİADA, 2009: 102). Bu nedenle de Ahıska Türklerinin eserleri çoğu zaman yazıya aktarılamamış ve yazıya aktarılanlar da yok edilmiştir.

Belirtilen bu nedenler doğrultusunda, Ahıska Türkleri tarafından ortaya konulan edebiyat ürünleri ancak sözlü olarak yaşatılabilmektedir. Dolayısıyla da Ahıska Türklerinin edebiyat örnekleri arasında anonim olanlar büyük yer tutmaktadır. Edebiyat örnekleri arasında yazıya aktarılabilenler ise; daha çok şiirler, maniler, ağıtlar, atasözleri, bilmeceler ve deyişler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu konuda Ahıskalı şairler ve aydınlar büyük bir performans göstererek, gerek derlemeler yaparak gerekse özgün eserler ortaya çıkararak bu açığı kapatmaya çalışmışlardır.

Kazakistan Ahıska Türklerinin Şairleri

Bir halkın ortak tarihi ve kültürü dil ile yazılır. Nermin Uygur'a (1997) göre: Nerede insan varsa orada dil var. Dil gibi bir insan görünümü yok yeryüzünde. Dil, insanın, toplumların en büyük ortaklığı; bir toplumun, ulusun sevinçlerini, umutlarını, acılarını, paylaştığı ortak iletişim aracı. Bireyin gücü de insanın gücü de dilinden geliyor. Dolayısıyla kendi öz dilini öğrenip bunu şiir ve nesir sahasında harmanlamak ancak dil sevdalıların işidir. Her çiçeğe

konan bal arıları gibi kendi kültür sahasını dolaşan şairler, yazarlar ve araştırmacılar bu çalışmalarını halkın beğenisine sunmaktadırlar. Bir zamanlar ozanlar Asya ve Anadolu bozkırlarında ellerinde dombıraları, kopuzları ve sazları ile Türk sözlü kültür değerlerini bir kaneviçe gibi işleyerek gelecek kuşaklara bu emaneti güvenle teslim etmişlerdir. Günümüz Halk Şairleri ise bu kutlu emaneti günün teknolojik imkânlarını kullanıp daha ileriye götürmeye çalışmaktadırlar. Ahıska, Türk Kültür coğrafyasının en mümbit ve en köklü yerlerinden biridir. Çok eski bir Türk tarihine sahip olan bu şehir ve çevresi, yüzyıllarca ana kültürün bütün şubelerinden sayısız ürün veren simalar yetiştirmiş: birçok bilgin, asker, devlet adamı ve şair çıkarmıştır (Zeyrek, 2006: 73).

Ahıska Türkleri bütün bir halk olarak göçe tabii tutulmuşlardır. Bu göç ile birlikte yaşamın bütün alanlarında yeniden bir değişim olsada, onlar eski sosyal değerleri ile yeni sosyal çevrelerini birleştirip hayata tutunmaya çalışmışlardır. 15 Kasım 1944 tarihinden bu yana vatanlarına hasret olan Ahıska Türklerinin yarattıkları sürgün folkloru, kahraman bir milletin acılarını, istek ve dileklerini ifade etmektedir. Bu folklorun çıkış noktasını ise, belirtildiği üzere vatan sevgisi ve yurt hasreti oluşturmaktadır (Abbasoğlu, 1991: 19-20).

Bu hasret ve meşakat dolu günlerinde Ahıska Türklerini milli ve manevi yönden ayakta tutan en önemli etkenlerden biride şairlerdir. Çağdaş Ahıska şairlerinden Fehül, Zeynal, Cabir Halidov, Şimşek Sürgün, İbrahim Türkü, İlyas İdrisov, İlim Şahzadayev, Gülahmet Şahin, Ali Paşa Veyselöglü, Bekir Perişan, Aşık Mevledin, birçok şiiirleri buna örnek teşkil etmektedir (Türki, 2007: 315). Kazakistan'da yaşayan Ahıskalı şairler eserlerinde ve söyleyişlerinde genellikle yaşadıkları dönemin şartlarını yansıtmaya çalışmışlardır.

Şairler, Kazakistan'ın birçok bölgesine yaşayan Ahıska Türklerini söyledikleri ve yazdıkları şiiirler ile hayata bağlayıp morel vermeyi başarmışlardır. Bu şairlerin en önemlileri ise: Aşık Hasta Hasan, Aşık Mürteza, Ali Paşa Veyselöglü, Gülizar İskandarova, Musayev Emirastan Berfo Oğlu, Asampali Ziyaoğlu Çalabov, Badalov Bahadır Abdullahoğlu, Hukiye İbrahim Katipoğlu, Şair Karavev Kamal Kara Oğlu, Paşa Asratov, Şair Mamoş Şahramanoğlu, Badalov Çingiz Ahmetoğlu, Rövsen Memmededoğlu'dur. Şairler, eserlerini gerek kitap gerek söyleyişi şeklinde teknolojiyi de kullanarak büyük halk kitlelerine ulaşmışlardır. Bu dönemde Kazakistan Ahıska Türk kültürünün gelişiminde büyük gayretleri ve katkıları olmuştur.

Bütün şairler eserlerinde, vatan ve millet sevgisini önemle vurgulamışlar, yüreklerinde ona karşı derin bir muhabbet beslemiş ve şiiirlerinde bunu işlemişlerdir. Araştırmada, Kazakistan'da yaşayan ve Ahıska Türklerinin edebiyatında, kültür yaşamında önemli bir yere sahip olan şairleri incelenecek ve şiiirlerinde örnekler verilecektir. Âşık Mürteza: Ahılkelek'in Lebis köyünde 1936 yılında doğmuştur. "Ahıska Halkının Şairleri ve Destanları" adında bir kitabı vardır. Kitabında Şenlik-Sümmani, Şenlik-Abbas atışmaları, Mazlumi'nin destanı, nazireleri, karşılaşmaları, koşmaları, halk hikâyeleri ve kendi şiiirleri var. Bu isimler arasında yer alan Âşık Mürteza, 1936 yılında Gürcistan'ın Aspinza İlçesi'nde dünyaya gelmiştir. Sürgünden sonra ailesi ile birlikte Almatı Vilayeti'nin Talgar Şehri'ne yerleşmiştir. Âşık Mürteza'den aktarılanlar aşağıda verildiği gibidir (Zeyrek, 2006: 305);

Burnumun ucu sızlayır
Eşidende sözün vatan
Üregim seni özleyir,
Bire gezer gözüm vatan
Ataşında govruyardım,
Külün ola savrulaydım,
Ölen günü ayrıldım
Mürteze der, düzün, vatan.

Ali Paşa Veyselöglü, 1924 yılında Gürcistan'da Aspindza ilçesinde doğdu. 1940 senesinde Pedagoji kolejini bitirdikten sonra, Oşora köyündeki ortaokulunda öğretmenlik yaptı. 1942'de Rus ordusunda askere alındı. Nahçıvan'da Harp Okulunu bitirdi. 1943 yılında Rus-Alman savaşında, görevli olduğu Rostov şehrinde, cephede yaralandı. 1943 yılı Mayıs ayında terhis edildi ve köyüne döndü. Ahaşen köyündeki okulda öğretmen olarak göreve başladı. Sürgünden sonra, önce Almatı'nın Issık ilçesi, Türgen köyüne yerleşti. Kolhozda şef olarak çalıştı. Daha sonra ailesiyle Miçürin (Belbulak) köyünde yerleşmiştir.

1950 yılında, şiir ve hikâyeler yazmaya başladı. Şiirlerinde ve yazılarında, dostluk, kardeşlik, vatan aşkı, Kazakistan ve Türkiye sevgilerini işlemiştir. Kazakistan Devleti, topluma yaptığı faydalı çalışmalardan dolayı ödül ve madalyalarla mükâfatlandırdı. Ali Paşa Veyselöglü, Kazakistan Ahıska Türkleri tarafından sayılan, sevilen, fikirlerine değer verilen bir kanaat ve manevi önderi olduğu görülmüştür. Şairin Vatan, Turnalar, Abay, Turgut Özal vb. Şiirleri Türkiye'de ve Kazakistan'da çeşitli gazete, dergi ve kitaplarda yayınlanmıştır. Şair Ali Paşa Veyselöglü, Kazakistan ve Türkiye TV. ve radyolarında, Uluslararası kogrelerde: Almatı, Bişkek, Ankara, İstanbul, Çimkent ve Taraz'da Ahıska Türklerinin Tarihi, örf ve adetleri, Türk-Kazak dostluğu ve kardeşliği hakkında konuşmalar yapmıştır (Veyselöglü, 2008: 12).

Gelip düştük Kazakistan eline,
Bizi böldüler şehrine köyüne,
Tez öğrendik Türk Kazaklar dilini,
Hürmetli bir konuk saydılar bizi.

Adım Ali Paşa, dostlarım Kazak.
Babamız Türklerden düşmüşüz uzak.
Düşmanlar bize kuruyor tuzak,
Ermeyin onlara bölerler sizi.

Aspinza'm

Tarihin bin dokuz yüz kırk dördünde,
 Kara bahtlı oldum, güzel Aspinza'm.
 Sürgün emri verdi gavur bizlere,
 Ettiler perişan elin Aspinza'm.
 Göçtü elin, viran kaldı haneler
 Yaş yerine kan ağlıyor analar
 Gitti elden çayır çimen yaylalar
 Hicran oku yaktı bizi Aspinza'm (Veyselöğlü, 2008: 176-233).

Gülizar İskandarova, Gürcistan'ın Aspindza ilçesinde Zürzel köyünde 1937'de doğmuştur. İlkokulu, Gürcüce anaokulunda başlar. Sürgünden sonra Kazakistan'da Rusça eğitimine devam etmiştir. İlk şairlik tecrübesini, babasından öğrenir. Köroğlu, Âşık Kerib, Aslı Kerem gibi hikâyeleri öğrenen Gülizar İskandarova şiir yazmaya başlar. Kısa sürede kendini Ahıska Türkleri arasında tanıttırmayı başarır. 2002 – 2007 tarihleri arasında, Almatı Merkez Cami'sinde Türkiye Cumhuriyeti tarafından organize edilen Kur'an kurslarını bitirmiştir. Babasından Köroğlu, Âşık Kerib, Aslı ile Kerem vb. hikâyelerini dinleyerek büyüyen Gülizar Binalıkızı İskandarova, bu süreçte edindiği deneyimleri ile şiir yazmaya başlamıştır (Devrişeva, 2010: 110).

Ahışha Türklerine

Kırh dördüncü yılda bizi sürlerdi
 Saapsız olduğumuzı onar billerdi
 Mal devleti elimizden allerdi
 Bilmeduh ki bizim suçumuz nedür.
 Göz yaşımızı heç kimse görmedi
 Bizim derdimizi hökmet sormadi
 Yolda ölenere kefin nesib olmadı
 Bilmeduh ki suçumuz nedür (Devrişeva, 2010: 110-113).

Asampali Ziyaoğlu Çalabov, 1950'de Almatı vilayeti, Jambul ilçesinin, Kasımbek köyünde doğdu. 1986 yılında Abay Üniversitesi, Kazak Eğitim Enstitüsü Tarih Fakültesini bitirdi. Halen Kasımbek köyü Ortaokulu'nda Yüksek Kategorili öğretmen olarak çalışmaktadır. Şiirlerinde vatan hasreti, sevgi ve Ahıska Türklerinin sosyal konularını işlemiştir.

Ahıskalı Türkler

Miletimin sürgün olan yolları
 Ölümü var, nerde mezeri
 İnsanı var, nerde adları

Sorusu var, niye yok cevabı.

Sürgünlük yahtı canımı gözüm ana

Yanımda yoh babam, göz yaşı sile

Ömrüm, canım, gönlüm yanar gurbette

Her derdim siliner açılsa yol vetene (Çalapov, 2007: 6-10).

Badalov Bahadır AbdullaHoğlu, 15 Mart 1935 yılında Aspindza Sancağının Aşağı Oşora köyünde doğmuştur. Özbekistan- Semerkand'a sürgün olan Bahadır Badalov 1960'da Kazakistan'ın Çimkent şehrinin Karasu köyüne yerleşmiştir. Şair, şiirlerinde vatan sevgisi, gurbet, sürgün konularını işlemiştir.

Ne Oldi

Kafkas ülkesinden gelen Türk Eli

Vetenlerin bilmem hali ne oldi

Evlerimiz uçmuş bağlar kurumuş

Gobiyet geçen salı ne oldi (Badalov, 2004: 37-138).

Oşora

Zamana destinden düşen kollara

Güciler meskeni olan Oşora

Ne ki el'in kahti bahtın yollara

Meyvesi hurdi-hoş olan Oşora (Badalov, 2004: 137-138).

Şair Karavev Kamal Kara Oğlu, 1937 yılında Gürcistan'ın Aspınza ilçesinin, Bezirhana köyünde doğdu. Kazakistan'a sürgüne gönderildiğinde daha 6 yaşındaydı. Kazakistan'ın Çimkent şehrinin, Telman köyüne ailesiyle yerleştirildi. İlkokul ve liseyi köyünde üniversiteyi ise Almatı'da okudu. Tıp Enstitüsünü 1974 yılında bitirdi. Başarılı çalışmalarından dolayı, devlet tarafından birçok ödüle layık görüldü. Bunlar: Halklar Dostluğu Nişanı, Kazakistan Şeref Belgesi, Sovyetler Birliği tarafından verilen Sağlık Koruma Üstün Başarı Belgesidir.

Her zaman başarısıyla ün yapan Kamal Krayev kendini şairlik yönüyle de tanıttı. Küçük yaşlarında şiir yazmaya başlayan Kamal Karayev 1997 yılında Bakü'de "Biz Bu Dünyaya Bele Gelmişik" ilk kitabını yayınladı. Şiirlerinde halkın kalkınması konusunda nasihat ve bilgiler verdi. "Miko-Şow", "Tatlı Puvar" filminde katkıları oldu. Çimkent şehri Ahıska Türkleri'in dernek başkanıdır (Badalov, 2004: 166). Bu arada kitap yazmaya devam etti ve filimlerde rol aldı. 2005 yılında UNESCO'dan ödül aldı. Tatlı Puvar filminin oyuncularındandır (Türki, 2007: 179).

Ana

Ömür heyatın geyremanı

O gehreman anadı-ana

Ferzendingin gol-ganadı
 O birce anadı- ana
 Kamal yazdı nece hana
 Arifler sözlerden gana
 Bu dünyada yana yana
 O yaralı anadı-ana (Badalov, 2004: 167-168).

Paşa Asratov, 1946'da Kazakistan'ın Almatı şehrinin, Kaskelen ilçesinin, Candosov köyünde doğdu. İlk ve Ortaokulu köyünde bitirdikten sonra, küçük yaştan beri dedesinden Âşık geleneğinin hikâyeleri, şiirlerini duyarak kendini yetiştirmiştir. Paşa Asratov kitaplardan, "Ahıska" gazetesi başta olmak üzere değişik kaynaklardan Âşıkların şiirlerini derler, inceler ve onları karşılaştırır. Şiirlerinde halkın dertlerini ve vatan hasretini ele aldığı görülmüştür. Paşa Karaoğlu Asratov'un "Ey Cemahat" adlı şiiri aşağıda verildiği gibidir Devrişeva (2010);

Ey Camahat

Nikolay hökmeti toprahlarımızı eline aldı
 Türk sultani de yerlerimizden vaz geçti
 Gürcü gendini hah hökmet saydı
 Misliman öz yerinde sayılmaz oldı
 (...)
 Günnen güne öz veteninden millet irahlaşt
 Orta Aziya ve Kazahstan'a gelib yahlaştı
 Paşalı bu zulüm işleri büyüklerden aldı
 Teza etmeye bildürmen üçün deftere kondurdi.

Şair Mamoş Şahramanoğlu, 1928 yılında, Ahalkelek İlçesinin Habet köyünde doğmuştur. 1944 sürgününde Kazakistan'a ailesi ile birlikte gönderildi. 1947 yılında Kazakistan Almatı şehrinin Talgar ilçesine yerleşti. Genelde şiirlerinde tabiat konusunu ele almıştır. Şair şiirlerini, "Yaranan Tebiyete Vurgunam" adlı kitabında toplamıştır.

Güneşli Dağlar

Yuhumda tamaşalı kördüm,
 Oyandım, üreyim coşdu, dağlar.
 Terlan kuşlar kanat çalıb,
 Çoh tobunan uçdu dağlar.
 Gışlalara oldum heyran,
 Ovlaşerdi köçlü ceyran,
 Mamoş"unda olar mı çara?
 Sizensiz ömür heçdir, dağlar (Türki, 2007: 224).

Badalov Çingiz Ahmetoğlu, 1976 yılında Kazakistan'ın Çimkent ilinin, Karasu köyünde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Karasu'da tamamladı. Ahıskalı Türklerin Kültür Derneği bursuyla 1994 yılında Türkiye'ye gitti. Erzurum Atatürk Üniversitesi, Türkçe öğretmenliği bölümünü 1999'da bitirdi. Badalov, öğrenimini tamamladıktan sonra Kazakistan'a tekrar döndü. Halkına hizmet etmeye başladı. Önce Tassay köyünde Türkçe öğretmeni olarak çalıştı. Günümüzde ise Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesinde, öğretim görevlisi olarak devam etmektedir. Şiirlerinde vatan sevgisi, insan ve toplumsal konuları işlemiştir.

Ne Edah Halđım?

Bir sualım var öz halđıma
Halımız nedür? ne edah halđım?
Şanlı tarihim, güzel vetenim
Vetensiz kalduh, ne edah halđım?
Çingiz diyar halđım sözi bir edah
Hep birleşip tođri vetene gedah
60 yıldür minnetinen aş yemah
Vetenimde karnım toyar a halđım? (Badalov, 2004: 191-196).

Rövşen Memmedoğlu, 1966 yılında Gürcistan'ın Lagodehi ilçesinin, Gabal köyünde dünyaya geldi. Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesinin Hukuk fakültesinin mezunudur. Azerbaycan Milli Yaradacılık Akademisinin "Ahtarış", Azerbaycan Vatan Savaşı Gazileri Birliğinin "Gazi" gazetesinde Baş redaktör vazifesinde çalışmıştır. (Memmedoğlu, 2007). 2004 yılından itibaren "Ahıska" gazetesinde çalışmaktadır. 2007 Ocak ayından itibaren başyazarlık ve gazetenin genel yayın koordinatörü olarak çalışmaktadır. Bir çok eseri bulunmaktadır. Şiirlerini, Sürgün isimli şiir kitabında toplamıştır. Bir gazateci ve yazar olarak Ahıskalıların genel sorunlarını gündem yapmaya çalışmakta, şiirlerinde vatan hasreti, özlem, tabiat, sevgi ve halkın manevi yönünü büyük bir incelikle ele almıştır. Sürgün kitabından birkaç şiir verilmiştir:

Yazıktı

Yad ellerde yad bahışlar, yad yüzler,
Yad meşeler, yad dereler, yad düzler,
Yad mehfumlar, yad fikirler, yad sözler,
Dođma dile eken, garip, yazıktı.
Rövşen, söz var: "Gezmeye, gurbet ülke..."
Farkı yok, ya aydın, ya zülmet ülke
"...Ölmeđe Vatan Yahşi"-Hikmet ülke
Özge yerde ölen, karip, yazıktı.

Yurt Hasreti

Milletin sürgünü kumsal sahralar
 Bağlardan gelenler, burada neylesin?
 Oğlağı dağlarda dikili kayalar
 Genişten gelip de darda, neylesin?
 Milletteki özü de sürgün, sahralar
 Güneş sığağında yetkin, sahralar
 Hiçbir şeyi olmayan ötkün, sahralar
 Azaptan tanışım körde neylesin? (Memmedoğlu, 2007: 17-117-118).

Kazakistan Ahıska Türklerinin edebiyatının ana çıkış noktasının en önemli unsuru ise, vatan sevgisi ve sürgün hatıraları olmuştur. Şairler içinde yaşadıkları toplumun ruh haletini iyi okumaya çalışmış eserlerinde bunları işledikleri görülmüştür. Kazakistan’da, 1944 yılından günümüze deyin geçen zamanda birçok şair ve aydın yetişmiş, halkın vatan hasretine ve diğer sorunlarına merhem olmaya gayret etmişlerdir. Bu bakımdan Ahıskalıları hayata bağlamaya çalışmış moral ve motivasyonda bulunmuşlardır.

Kazakistan Ahıska Türklerinin Yetiştirdiği Aydınlar

Kazakistan’da yaşayan Ahıskalılar arasında önemli fikir ve devlet adamları yetişmiştir. Ahıskalı Türklere önemli katkıları olan yazar, doktor, mühendis, siyasetçi, medya mensubu gibi önemli şahsiyetler de vardır. Bu kişiler Ahıska toplumuna önemli hizmetlerde bulunmuşlardır ve halen halkları için büyük gayret sarf etmektedirler. Ayrıca, günümüzde de halkın ‘Molla’ dediği din adamları halkın dini ve örfi ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Kazakistan Ahıskalı aydınlar veya kanaat önderleri içerisinde öne çıkan, toplum tarafında sevilen ve hürmet gösterilen bu kişilerin kısa hayat hikayeleri ve eserleri incelenecektir.

Bayramali Agabekoğlu Ahmedov, Almatı şehrinin, İsik ilçesinin, Çilik köyünde dünyaya gelmiştir. 1958 yılında daha küçük yaşlarda ailesiyle birlikte Almatı’ya göçtüler. 1958 yılından beri Almatı’da yaşamaktadır. İlkokulu ve orta ortaokulu Almatı’da bitirdikten sonra 1972 yılında Rusya’nın, Dalni Vastok şehrinde gidip Üniversite eğitimine devam etmiştir. 1972-1977 yılları arasında Rusya’nın Dalni Vastok şehrinde hukuk fakültesini bitirmiştir. Üniversiteyi bitirdikten sonra tekrar Kazakistan’a döndü. Almatı’da kendi mesleğini sürdürmeye karar verdi. Stajyer savcı olarak göreve başladı. 10 yıl Almatı Sovetski savcılığında çalıştı. Burada savcı yardımcılığına yükseldi. Sonra 2 yıl il savcılığı yaptı. Daha sonra Almatı’nın Oktyabrski ve Turksibski savcılığına tayin oldu. 5 yıl sonra Yüksek Hakem Kurulu hâkimi seçildi. Daha sonra sırasıyla; Yüksek Uyuşmazlık Mahkemesi, Yüce Divan, Yargıçlar Kurulu, Başbakanlık Divanı ve Denetim Heyeti’nde görev yapmıştır (Türki - Piriyeva, 2009: 111).

Dosmuhan Arzumanoğlu İbrahimov, Kazakistan’ın Çimkent şehrinin Teleman ilçesinde 1952 yılında doğdu. Orta ve lise mekteplerini ilçesinde tamamladı. 1970 yılında Özbekistan’ın başkenti Taşkent’te Politehniki enstitüsüne başlamıştır. 1975 yılında Taşkent Politehniki enstitüsünü bitirmiştir. 1977 yılına kadar Taşkent’e Samarkant İlimi

Araştırmalar Enstitüsü, Araç Bölümün'de yöneticili olarak çalışmıştır. 1977 yılından sonra Araç Oto Bakanlığı'nda çok önemli görevler üstlenmiştir. 1993 yılından sonra "Dos" firmasında müdürlük yapmıştır. 2003 yılında Kazakistan Çimkent Ahıska Türkleri Milli Merkezi'nde başkanlık yapmıştır. 2004 yılından bugüne kadar "TOO Dostran" firmasında müdürlük yapmaktadır (Türki - Piriyeva, 2009: 111).

Hüseyin İsmihanoğlu Kasanov, 1961 yılında Kazakistan'ın Almatı şehrinde doğmuştur. 1978'de 99 nolu ilk ve ortaokulu bitirdi. 144 numaralı, Devlet Oto Nakliyat ve Tamir İşletmesinde tesviyeci olarak iş bularak çalışmaya başladı. 1980-1982 yılları arasında iki yıl askerlik görevini yaptı. Askerlikten sonra üniversiteyi okumaya karar verdi. 1992 yılında Almatı Ulusal Ekonomi Enstitüsünün İktisat Fakültesini büyük bir başarıyla bitirdi. Hayatı hep başarılarla doludur. Jar Su Şirketinin, genel başkanlığını yaptı. Siyasete girmeye karar vererek ve Almatı'dan iki dönem milletvekili seçildi. UNESCO tarafından "Zolotoya Korona- Altın Tac" madalyası verildi. Değişik üniversitelerden Fahri doktora ve onursal takdimeler ile ödüllendirilen ünlü bir politikacıdır. Nursultan Nazarbayev'in partisi olan "Nur Otan" yane, Ulusal Demokrasi partisi üyesidir. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev tarafından devlet ödülü (Kazakistan Parlamentosunun 10. Yılı Madalyası) verilmiştir. Halkın içinde olan ve onların sorunlarıyla yakından ilgilenen Kasanov; eğitim, din ve sosyal konularla ilgili birçok hizmetlerde bulunmuş ve hala hizmetlerine devam etmektedir. Yaptığı hizmetlerin bir kısmı şunlardır: Almatı- Akçi ve Kos Özen köylerinde cami inşaatı, Akşibulak kasabası Pravoslav Kilisesi kimsesiz çocuklar yurdu, Akçi Cami ve Boralday kasabası dini medrese sponsorlukları, Baganaşil kimsesiz çocuklar yurduna ve Özel Türk Şahlan İlkokuluna maddi destek, ve daha birçok sosyal faaliyetlere destek veriyor. Köylere yardım ediyor. Gazete, dergi ve yayın kuruluşlarına destekte bulunuyor. Aynı zamanda "Almatı Ahıska Türkleri Derneği" üyesidir (Türki - Piriyeva, 2009: 115-116).

Dr.Tofik Haşimoğlu Kurdayev, asıl mesleği doktordur. Kurdayev bütün hayatını Ahıska halkının sağlığı, mutluluğu ve geleceği için harcamıştır. Kazakistan Cumhuriyetin bağımsızlığını kazanması ile Ahıska Türklerinin Medeniyet Merkezinin kurulmasında büyük emeği geçmiştir. Kazakistan Ahıska Türklerinin dili, tarih, medeniyet, kültürü, örf-adetlerini araştırmasında büyük hizmetleri olmuştur. Dr. Tofik Kurdayev, "Kniga Narodnoy Pamyati" adlı kitabında Ahıska Türklerinin son 100 yıllık tarihini araştırıp, yazmıştır. Bu konudaki boşluğu doldurmuştur. Yaptığı diğer büyük hizmet ise 1930-40 yıllarındaki Ahıska aydınlarının ve edebiyatçıların hayatını tarih sayfalarında çıkartıp günümüze aktarmıştır. Dr. Tofik Kurdayev tarafından Kazakistan Ahıska Kültür Merkezi 1991 yılında Almatı'da kurulmuştur. Merkezde Türkçe, Din Bilgisi gibi dersler de verilmektedir. Ayrıca merkez Türkiye'den Kazakistan'a gelen Türk vatandaşlarına da kapılarını açmaktadır. Dr. Tofik Kurdayev, halk yolunda hayırseverliklerini ve ilmi çalışmalarını devam ettirmektedir (Türki - Piriyeva, 2009: 33).

Yaşa Zilfikaroğlu Çilingarov, Almatı ilinin Talgar ilçesinde, 1951 yılında doğdu. 1968 yılında Talgar'da liseden mezun oldu. 1969 yılında Kazakistan'ın Öskemen Şehrinde, Kurğuşun Çinko şirketinde yük taşıyıcısı ve tesviyeci olarak çalışmaya başladı. 1970 yılının Nisan ayında, Teknik Aletlerin Tamiri fabrikasında tesviyeci olarak işe başladı. Daha sonra 1976 yılında Çimkent şehrinin Manket Kasabasının otoparkına görev almıştır. 1976-1977 yıllarında mühendis, müfettiş olarak terfi etmiş ve 1977-1978 yıllarında ise otomobil baş ustası olmuştur. Kazakistan

bağımsızlığını kazanıncaya kadar yönetici, mühendis, baş usta olarak görev yapmıştır. Valilik tarafından “Fahrilik” unvanını aldı. Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından devlet ödülü olan Kazakistan Parlamentosunun 10. Yıl Madalyasını almıştır. Ayrıca “Karasu Köy Arazısında Hürmetli”, “Sayram İlçesinin Hürmetli Vatandaşı” adına layık olmuştur. Cumhuriyet ve vilayet tarafından “Türklerin Cemiyeti” takdirnamesiyle ödüllendirilmiş. “Kazakistan Cumhuriyeti Türkler Cemiyeti” adıyla iki defa ödül almış. 20 yıldan fazla, ömrünü halk uğruna; Ahıskalıların dine, huzurlu yaşamasına, medeniyetin inkişafına, sporun gelişmesine sarf etmiştir. Evli, 7 evlat babasıdır (Türki - Piriyeva, 2009: 119).

Guseynov Ali Abbasoğlu, 1950 yılında Kazakistan’ın Sayram ilçesinde doğmuştur. Üniversiteyi Diş doktoru olarak tamamlamıştır. Hareketli bir kişiliğe sahip olan Abbasoğlu aynı zamanda spor ilede uğraşmıştır. 1982 yılından sonra voleybol sporu ile uğraşmış başarılı olmuştur. Aynı zamanda doktorluk mesleğine devam etmiştir. Ahıska Türklerinin hayatını konu alan “Sayramdan Tehrana” adlı romanı yazmıştır. Eser Özbek diline de çevrilmiştir (Türki, 2007: 310).

Ziyatdin İsmihanoğlu Kassinov, 23 Kasım 1958 yılında Kazakistan’ın Almatı şehrinde doğmuştur. 1981 yılında Almatı Üniversitesi Ulusal Ekonomi Bölümünden mezun olmuştur. Ekonomi alanında Yüksek Lisans yapmıştır. Kassinov 1995 yılından itibaren kendi özel işini kurmuştur. “Kassinov Investment Group” çatısı altında 70 farklı alanda faaliyet gösteren holdingin yönetim kurulu genel başkanıdır. Sivil Toplum Kuruluşlarına her daim çeşitli yardımlarda bulunmuştur. 1991 Yılında Almatı’da kurulan Ahıska Türk Kültür Merkezine maddi ve manevi yardımları ile desteklemiştir. Kassinov, 1999 yılından buyana Almatı’da Ahıska derneğine Başkan seçilmesi ile aktif bir şekilde dernek çalışmalarına katılmış, günümüzde bu görevi halen sürdürmektedir. 2013 yılında Kazakistan Halklar Meclisinin 19. Dönem Toplantısında, başkanlığını Sayın Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’in yaptığı Meclise Başkan Yardımcısı olarak atanmıştır. Dünya Ahıska Türkleri Birliğinin kurucusu ve Genel Başkanı’dır. Kazakistan’da yaşamaktadır. Sayın Kassinov gerek Kazakistan gerekse diğer ülkelerde yaşayan Ahıskalı Türklerin sorunlarıyla ilgilenmektedir. Kazakistan’da yaşayan diğer halklarla da sıkı ilişkiler kurmaktadır. Bu yüzden Kazak devlet adamlarınca saygı duyulan bir lider konumundadır. Hem işlerinde ki başarılar hem de Ahıskalıları bir arada tutması ve onlara yönelik aktif faaliyetler yapması takdire şayandır. Ahıska halkının tarihini unutmamaları için birçok faaliyet düzenlemektedirler. Paneller, konferanslar, toylar, kültürel faaliyetler organize edip, anavatana yani Ahıska’ya geziler tertiplemektedirler.

Sonuç ve Öneriler

Tarih boyunca her zaman bir kültür yurdu olan Ahıska ve çevresinden: Şenlik, Sefili, Emrahi, Hasta Hasan, Şavkı, Âşık İrfani, Âşık Gülali, Âşık Zülali, Âşık Emrah, Âşık Fakiri, Âşık Şehri, Âşık Nihani, Âşık Şükri, Âşık Garip ve Âşık Cevri gibi usta âşıklar yetişmiştir. Böyle bir edebi geleneğine sahip olan Ahıskalı Türkleri, sürgünden sonrada güçlü şairler ve aydınlar yetiştirdikleri anlaşılmaktadır. Sürgünden sonraki dönemlerde de bu edebi gelenek, bu büyük üstadların manevi himmetleriyle devam etmiştir. Bu dönemde yetişen şairler ise: Aşık Mürteza, Ali Paşa Veyselöglü, Gülizar İskandarova, Asampali Ziyaoğlu Çalabov, Badalov Bahadır Abdullahoğlu, Şair Karavev Kamal Kara Oğlu, Paşa Asratov, Şair Mamoş Şahramanoğlu, Badalov Çingiz Ahmetoğlu, Rövşen Memmedoğlu’dur. Kazakistan’da

yetişen Ahıskalı aydınlar ise, Bayramali Agabekoğlu Ahmedov, Dosmuhan Arzumanoğlu İbrahimov, Hüseyin İsmihanoğlu Kasanov, Dr.Tofik Haşımoğlu Kurdayev, Yaşa Zilfikaroğlu Çilingarov, Guseynov Ali Abbasoğlu, Ziyatdin İsmihanoğlu Kassanov'tur.

Bu şair ve aydınlar, halkın sorunlarıyla yakından ilgilenmiş, ilgili yerlerde dile getirmiş ve yenilikleri teknolojiyi de kullanarak büyük halk kitlelerine ulaştırmışlardır.

Şair ve aydınlar, her bakımından bir toplumun kültür ve edebi aynası konumundadırlar. Bu bir toplumun tarihten gelen, kültürel değerler birikimidir. Kazakistan Ahıskalı Türkleri içinse sürgün, sürgün ile birlikte hasret, vatan sevgisi, toprak, yurt, acılar, sevinçler, özlem, ayrılık, gurbet ve tarihi kahramanlıklar şeklinde sıralanabilir.

Şairler ve aydınlar Ahıskalıların, duyguları, vatan hasretleri ve vatan sevgisi ile ilgili düşüncelerine yönelik eserler yazarak onları milli-manevi olarak doyurmaya çalışmışlardır.

Şairler, içindeki fırtınaları şiirlere ve kitaplara dökerek toplumun nabzını tutmayı başarmışlardır. Ahıska şairlerine baktığımızda her birisinin ayrı bir hikâyesi olduğunu görülmektedir. Her bir şair bulunduğu bölgede halkın milli duygularını adeta bir tercüman gibi tespit etmiş ve bunu eserlerine yansıtılmışlardır.

Yazdıkları her bir eser ile toplumun his dünyasına dokunmuş ve olayları bir daha unutmazlar diye eserler ortaya çıkarmışlardır. Ahıskalının sürgünü, tarihi, gelenekleri, görenekleri, vatan hasretleri, düğünleri, ölümleri ve aşkları hep bir şairin şiirinin konusu olmuştur.

Kazakistan Ahıska aydınları, her platformda, toplumlarının gözü, kulağı olmuşlardır. Aydınlar, toplumun sorunlarını yerinde tesbit edip çözüm yolları bulmaya çalışmışlardır.

Ahıskalıların Kazakistan'ın vazgeçilmez bir parçası olduklarını Kazakistan Halklar Meclisinde ki çalışmaları ile kabul ettirmişlerdir.

Buldukları konumlarda çalışkanlıkları ve dürüstlükleri ile örnek olmuşlardır. Ahıska Kültür Merkezi ve Ahıska Gazetesi yaptıkları sosyal faaliyetler ve yayınlar ile daima gündem olmuşlardır. Dolayısıyla bu tarihi edebi miras, Kazakistan Ahıska şairleri ve aydınları tarafında onurla taşınmaya gayret edilmekte ve geleceğe güvenle aktarılmaya çalışıldığı görülmektedir. Kendi vatanlarında sahip oldukları bu edebi ve ilmi birikimi, sürgünden sonra Kazakistan'da yaşatmaya devam etmişlerdir.

Ahıska Türklerinin milli kimliklerini yitirmemeleri için dil, edebiyat, sanat vb. kültürel alanlarda yapılacak çalışmalara destek verilmelidir.

Kaynaklar

- Abbasoğlu, A. (1991). Ahıska Türkleri'nin Sürgün Folkloru, *Milli Folklor Dergisi*, 9, 19 – 20.
- Akkoyun, T. (2009). *Artvin İli Şavşat İlçesi Yavuzköy Köyü Özelinde Ahıska Türkleri Üzerine Sosyal Antropolojik Bir Araştırma*. Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Aydingün, A. ve Aydingün, İ. (2014). *Ahıska Türkleri – Ulusötesi Bir Topluluk ve Ulusötesi Aileler*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.
- Babatürk, L. (2008). *Almatı Bölgesinde Yaşayan Ahıska Türklerinin Ağzı*. Bişkek: Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Badalov, Ç. (2004). *Bütün Yönleriyle Ahıska Türkleri*. Çimkent: Kitap Matbaası.
- Balım, Ç. ve Aydingün, A. (2003). *Dil ve Grup Kimliği: Ahıska Türkleri, Günümüz Dilbilim Çalışmaları* (Derleyen: Ayşe Kara, Ece Korkut, Suna Ağıldere), İstanbul: Multilingual Yayınevi.
- Bekadze, S. (2013/a). XVI. *Yüzyılda Osmanlı Kaynaklarında Ahıska Çevresi ile Bağlı Antroponim ve Toponimlerin Lingüistik Özellikleri*. International Symposium on Language and Communication: Exploring Novelties, June 17 – 19, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (2nd ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cihan, A. (2008). Kırgızistan'da Ahıska Türkleri Üzerine Gözlemler, *Bizim Ahıska Dergisi*, 11(12), 18-23.
- Çalabov, A. (2007). *Vatan Adına Kurbanam*. Almatı: (yayın evi yok).
- Devrişeva, H. (2010). *Kazakistan'da Ahıska Türklerinin Sosyal – Kültürel Yapılarındaki Değişmeler*. Ankara: Yayınlanmamış Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersöz, S. (2013). *Türkiye Ahıskalıları Ağzı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.
- Eckmann, J. (1989). Memlûk Kıpçakçasının Oguzcalasmasına Dair. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 12, 35-41.
- Hacılı, A. ve Poladoğlu, A. (2001). *Ahıska Türk Folkloru*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- İslam ve Aile Durumu Ansklopedisi (2009). *AHISKA Türklerinin Tarihi (Haz. Türki, İ., Piriyeve, S.)*, Çimkent : Kitap Matbaası.
- Kalaycı, Ü. (2009). Ahıska Ağzında Birleşik Kelimelerin Soy Ağacı, *Bizim Ahıska*, 14, 25-29.
- Kırzioğlu, F. M. (1998). *Osmanlıların Kafkas – Elleri'ni Fethi (1451 – 1590)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Köksal, A. (2007). *Bişkek'te Yaşayan Ahıska Türklerinin Folklorik Değerleri ve Oyun Müzikleri*. Bişkek: Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Memmedoğlu, R. (2007). *Sürgün*. Almatı : (Yayın evi yok).

Tarhan, B. (2007). Türk Dünyasına ve Kafkaslara Bakış, *Ahıska Dosyası*, 1, 38-45.

Türki, İ. (2007). *Ahıska Türklerinin Tarihi, Edebiyatı ve Âşıklarının Kısa Antolojisi*. Çimkent: Kitap Matbası

Türki, İ., Piriyeva, S. (2009). *Ahıska Türkerinin Tarihi, İslam ve Aile Durumu Ansiklopedisi(ATTİADA)*. Çimkent : Kitap Matbası.

Uygur, N. (1997). *Dilin Gücü*, İstanbul : Yapı Kredi Yayınları

Veyselöğlu, A. P. (2008). *Vatan ve Gurbet*, Almatı: Euro Print

Yılmaz, İ. (2001). *Gümrü Antlaşması*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Zeyrek, Y. (2001). *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri*. Ankara: Pozitif Matbaacılık.

Zeyrek, Y. (2002). *Ahıska ve Ahıska Türkleri, Türkler*, İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları.

Zeyrek, Y. (2006). *Ahıska Araştırmaları*, Ankara: Kozan Ofset Matbaacılık.

Sorumlu Yazar Bilgileri:

Yazar ismi: Dr. Durmuş Karcı

Bölüm: Bağımsız Araştırmacı

Ülke: Kazakistan

Email: dkarci44@hotmail.com

Lütfen alıntılalımız: Karcı, D. (2020). Kazakistan'daki Ahıska Türkleri'nde Dil Edebiyat ve Toplumsal Yaşantılarına Etki Eden Şair ve Aydınlar. *Türk Edebiyatları Araştırma Dergisi*, 1(1), 61-78. DOI: 10.47580/tead.115

Alındı: 20 Temmuz 2020 • Kabul: 10 Aralık 2020